

Nootdorp: verhalen uit het dorp

Pilotversie – 2020

Een lesproject over dorpsgeschiedenis, verhalen, herinneringen en ‘erfgoedplekken’.

Begrippen: herinneringen, verhalen, bewaren, archief, erfgoedplekken

Algemene informatie

- Doelgroep: groep 5
- Duur: 3 lessen, 2 van 40-50 minuten, 1 buitenles
- Bijzonderheden: in les twee gaan jullie het dorp in, mét een camera (het mobieltje van de leerkracht kan hiervoor dienst doen)

TIP

Je kunt met deze lessenserie goed aansluiten bij andere vakken/leergebieden.

- Het vak geschiedenis ligt voor de hand. In veel methodes wordt in groep 5 deze periode behandeld.
- Denk ook eens aan taal. Verhalen vertellen en herinneringen op schrift stellen staat centraal in dit project. Je kunt, als je wilt, boeken in de klas halen (zie les 1) en zo een link leggen met de plaatselijke bibliotheek en wat daar allemaal te vinden is.
- In de laatste les maken de leerlingen een aantal posters rond hun herinneringen en erfgoedplekken. Je kunt hen ook op een meer kunstzinnige, beeldende wijze hun herinneringen vorm laten geven.

Les 1: een verhaal van vroeger

- Tijdsduur: 40-50 minuten
- Kijken: 5-10 minuten
- Doen: 30 minuten
- Verwoorden: 5 minuten
- Begrippen: herinneringen, verhalen doorvertellen en vastleggen, archief.
- Benodigheden:
  - de afbeeldingen op de PowerPoint
  - het verhaal in deze handleiding.

Tip:

De foto's van de PowerPoint komen van de website van Noitdorpse Historiën. Hier zijn nog veel meer schitterende oude foto's en verhalen te vinden: <http://noitdorpsche-historien.nl/wp/>.

De bron van het verhaal is het boek *Nootdorpers*, van Ninon Vis en Nel van den IJssel-Groen (2003). Het ligt in de bibliotheek en in dit boek kun je ook andere verhalen vinden en heel veel oude foto's. In de bibliotheek zijn nog meer boeken van Nootdorp, met foto's. Je kunt deze boeken de klas in halen voor de leerlingen om in te bladeren en te kijken.

Kijken

Laat **dia 1** zien: een oude foto van de Dorpsstraat. Praat er even over met de leerlingen. Hoe kun je zien dat dit een oude foto is? (de kleuren van de foto, de kleding van de mensen, het schoeisel)

Vooraan zie je een smid, hij staat voor de smederij van Dorpsstraat 20. Herkennen zij de Dorpsstraat hierin? Er is veel veranderd. En als wij geen foto's en verhalen zouden hebben, zouden we niet meer weten hoe het er vroeger uitzag.

Doen

Vertel dat je herinneringen van oude mensen uit Nootdorp gaat voorlezen. (In het verhaal staat in **rood** af en toe een verduidelijking of een vraag of opmerking om het verhaal te verlevendigen of naar het nu te halen).

Introductie

In het boek *Nootdorpers* zijn allemaal verhalen, oude foto's en interviews met bewoners van Nootdorp verzameld. Dit is gedaan door mensen van de vereniging Noitdorpse Historiën. Deze vereniging is in 2001 opgericht om de kennis van de geschiedenis van de streek te vergroten en te verspreiden. Die mensen doen dit omdat ze het belangrijk vinden dat de verhalen bewaard blijven zodat wij ze nu en later kunnen lezen en weer doorvertellen.

Dingen die niet zo erg lang geleden zijn gebeurd, kunnen we vragen aan oude mensen die het hebben meegemaakt. Als dingen heel lang geleden zijn gebeurd, dan moeten we maar hopen dat ze zijn opgeschreven, zodat wij erover kunnen lezen. Belangrijke papieren en foto's worden bewaard in het archief. Een archief is een groot gebouw waarin alle belangrijke papieren en foto's en kaarten van een stad (of dorp of gemeente) worden bewaard. Op **dia 2** zie je een stukje van een archief van binnen. Alles zit in kartonnen dozen.

Eef van Venrooij vertelt

De mensen in Nootdorp hadden vroeger vaak een bijnaam. Dat was omdat veel mensen dezelfde naam hadden, zoals Toon, of Ben. Dan was het makkelijk om ze een bijnaam te geven. De opa van Eef werd de Egel genoemd, omdat hij stekeltjeshaar had en altijd voorovergebogen op de fiets zat. Hij vond dat zelf niet zo'n leuke naam.

De Egel woonde in Noord-Brabant. Hij werkte in het bouwbedrijf van zijn vader. Op een gegeven moment ging hij helpen met de bouw van de kerk in Pijnacker. In Pijnacker was een café waar een vrouw werkte die Elizabeth heette. Zij zorgde altijd voor de koffie van de bouwvakkers. De Egel werd verliefd op haar en zij op hem en hij besloot om hier in Nootdorp te komen wonen.

In 1894 (hoe lang is dat geleden? Is dat lang of kort...?) begon hij een eigen bedrijf op de hoek van de Oudeweg en de Molenweg, in twee schuurtjes langs de sloot van de Molenweg in Nootdorp.

Kijk samen naar **Dia 3**. Op de foto uit 1916 zie je achter het bootje een van de schuren van het bedrijf van de Egel. Kijk ook eens naar de mensen in de achtergrond. **Hoe kun je zien dat dit lang geleden is? De wagen, de kleding van de mensen, de weg is niet verhard.**

Elizabeth en de Egel, die trouwens Hendricus heette, kregen negen kinderen. Negen kinderen, dat was toen heel normaal (met hoeveel zijn jullie thuis?). De oudste zoon was Evert. Hij ging verder in het bedrijf van zijn vader Hendricus. Zijn broer Stefanus ging ook in de bouw en vestigde zich op de Molenweg 7, vlak naast Evert. (Als er kinderen in de klas zitten die de namen kennen, is het misschien handig om te weten dat: later verkocht Stefanus zijn bouwbedrijf aan Van der Haar en die zit nog steeds op die plek; het Bouwbedrijf Van Venrooij bestaat ook nog steeds, het zit op het bedrijventerrein)

Evert trouwde met Nel en zij kregen vijf zonen. Een van die zonen was Eef, die deze herinneringen vertelt. Toen hij nog een jongen was, hielp Eef zijn vader in de zaak. Hij vertelt over vroeger.

“Iedereen kende elkaar in het dorp,” zegt hij. “En iedereen praatte ook over elkaar. Je kon bijvoorbeeld als knecht niet op zondag op schoenen lopen, terwijl de baas klompen droeg.” (noot: schoenen waren duur, klompen waren gewoon schoeisel. De knecht hoorde minder luxe gekleed te zijn dan de baas...) “Een knecht verdiende in die tijd 16 cent per uur. De baas verdiende 18 cent per uur. Als je dan 50 uur per week werkte, had je als knecht 8 gulden verdiend. Dat lijkt wel heel weinig (en het was ook niet zo veel) maar je kon een huisje huren voor 19 cent per week.

De meeste mensen waren toen veel armer dan nu en iedereen had minder spullen. Eef vertelt over de mensen van café de Gouden Star. Als er soms iemand kwam middageten die een uitsmijter wilde, dan gingen de mensen van het café naar de winkel aan de overkant om één plakje ham en één ei te kopen. Tegenwoordig hebben ze dat natuurlijk gewoon in de koelkast liggen! En als je in de dorpswinkel een pyjama kocht, dan kreeg je die niet mee in een tasje: er ging een oude krant omheen.

Kijk samen naar **dia 4**. Vanaf de viersprong keek je de Dorpsstraat in. Links café de Gouden Star aan de Kerkweg. Rechts ga je naar de Oudeweg. Na die zijstraat is café De Zwaan. **Hoe zie je dat deze foto oud is? Kijk naar de koets, de kleding, de gebouwen. Het schoeisel.** Herkennen de leerlingen iets van nu?

Het werk van Eefs vader was zwaar, want machines had hij niet. Hij had ook geen vrachtwagen. Er waren drie handkarren en een bakfiets.

Op **dia 5** zie je de Molenweg (kijkend vanaf de Dorpsstraat) in 1900 en een jongen met een handkar. Op de plek van het huis met de lantaarn is nu een parkeerplaats. (Kijk eens naar de voeten van die jongens: wat hebben ze aan?)

Een volle handkar was zwaar. Als hij erg zwaar was, moest één persoon duwen en een ander trekken, met een touw aan de kar. Maar vader Evert ging ook gewoon een ladder op met een zware tas met stenen. Dat zie je nu niet meer.

Eef ging niet in de bouw. Hij werd leraar. Hij trouwde met Leny en die werd kleuterjuf aan de Jozefschool. Zij kregen twee kinderen: tegenwoordig vinden we twee kinderen heel normaal.

Verwoorden

Verwoord-leerdoelen:

- De leerling kan aan de hand van oude foto's verschillen tussen toen en nu opnoemen
- De leerling kan vertellen dat gebeurtenissen die zijn vastgelegd zijn in woord of beeld, nog vele jaren later 'herinnerd' kunnen worden.

Reflectie

- Wat hebben we gedaan?
- Waar kon je aan zien dat de foto's oud waren?
- Waarom bewaren we verhalen en herinneringen (van oude mensen)?
  - Hier hebben we het niet expliciet over gehad. Laat de leerlingen zelf antwoorden bedenken: waarom is het belangrijk om herinneringen, geschiedenis te bewaren en door te geven? En vraag ook: vind jij dit zelf belangrijk? Waarom wel of niet? Deze vraag komt terug als afsluiting van alle drie de lessen.
- Waar worden belangrijke papieren en foto's van het dorp bewaard?

Ten slotte

Vraag de leerlingen na te denken over plekken in het dorp. Kennen zij plekken (huizen of andere gebouwen, een pleintje, een boom, een park, een bankje) waar zij een verhaal bij hebben? Het kan gaan om:

- een plek waar ze iets beleefd hebben
- waar ze altijd samenkomen of –kwamen
- waar ze graag spelen of speelden
- waar iets gebeurd is dat ze gehoord hebben
- waar ze zelf niet binnen (kunnen) komen (een bijzonder gebouw bijvoorbeeld) maar waar ze gedachten of fantasieën bij hebben
- een verhaal van zichzelf of een verhaal dat ze gehoord hebben van een ouder, opa, oma, buurman of –vrouw

Geef hen als huiswerk mee om hierover na te denken of dit eventueel aan een ouder of ander ouder persoon te vragen. In de volgende twee lessen hebben jullie deze plekken nodig, dus besteed hier echt even aandacht aan.

Let op: die verhalen hoeven beslist niet waar (gebeurd) te zijn. Het gaat om verhalen, eventueel fantasieën, niet om feiten (hoewel feiten niet verboden zijn).

Les 2: nieuwe verhalen in ons dorp

- Tijdsduur: afhankelijk van hoe je het aanpakt – eventueel splits je deze les in 2 delen: deel 1 inventariseren, deel 2 erop uit
- Inventariseren: 20 minuten
- Doen: afhankelijk van de afstanden tot de plekken
- Verwoorden: 5 minuten
- Begrippen: herinneringen, erfgoedplekken
- Benodigheden: een print van een of meer van de foto's uit de PowerPoint

Inventariseren

- Haal terug wat er de vorige les is gedaan. Je hebt herinneringen verteld van oude dorpsbewoners en foto's van het dorp laten zien die daarbij horen.
- Vervolg met de eigen plekken. Hebben de leerlingen nagedacht over eigen plekken waar ze een verhaal bij hebben of kennen (en/of hebben ze verhalen gehoord van ouders, opa/oma/ouder buurman of -vrouw)?
- Inventariseer de plekken en maak samen met de leerlingen een top 3. Het is het beste als de top 3 bestaat uit plekken waar meerdere leerlingen verhalen, fantasieën of herinneringen bij hebben.

NB: zijn er leerlingen die helemaal geen verhaal en geen plek hebben? Zij kunnen in les 3 aan de slag met het verhaal van Eef van Venrooij – zie les 3 'Alternatieve opdracht'.

Bepaal daarna de beste route om vanuit school naar de drie plekken te gaan en een of meer plekken van de foto's van de PowerPoint (les 1).

Doen

Nadat je de beste route hebt bepaald, ga je met de leerlingen langs de plekken die zij hebben uitgekozen. In willekeurige volgorde:

- Ga naar een of meer van de plekken uit les 1. Neem de daarbij behorende foto's mee (print). Bekijk met de leerlingen het enorme verschil met vroeger. Is er bijvoorbeeld nog iets te zien dat op de oude Molenweg lijkt? Laat de leerlingen de plek echt in zich opnemen. Wat is er leuker of beter of mooier? De oude of de nieuwe situatie?
- Bezoek de plekken van de leerlingen. De leerlingen die hier verhalen bij hebben of kennen, vertellen die ter plaatse. Misschien dat andere leerlingen hierdoor op ideeën komen en zich ook dingen herinneren, nieuwe verhalen of aanvullingen hebben. Als alles is verteld, maak je een of meer foto's van de plek, eventueel met de leerlingen die er een verhaal bij hadden.
Tip: je kunt enkele leerlingen aantekeningen laten maken van hoofdpunten uit de verhalen.

Terug op school

Verwoorden

Verwoord-leerdoelen:

- De leerling kan een verband leggen tussen plekken en verhalen of herinneringen

Reflectie

- Wat hebben we gedaan?
- Hoe vond je het om de oude met de nieuwe Dorpsstraat/Molenstraat te vergelijken?
- Is het voor jou anders nu je het verhaal hebt gehoord en de oude foto's gezien? Hoe komt dat?
- Welke plek van de andere (jullie eigen) plekken vond je het leukst? Waarom?

Les 3: wij bewaren onze verhalen

- Tijdsduur: 40 minuten
- Kijken: 5 minuten
- Doen: 30 minuten
- Verwoorden: 5 minuten
- Begrippen: erfgoedplekken, verhalen doorgeven en vastleggen
- Benodigheden:
  - de foto's van de plekken van de leerlingen
  - materiaal om posters te maken
- Voorbereiding voor de leerkracht: zorg dat je de foto's van de plekken op het digibord kunt laten zien én zorg dat je er prints van hebt gemaakt

Kijken

Kijk samen met de leerlingen naar de foto's op het digibord en haal even terug wat jullie de vorige les gedaan hebben.

Verdeel daarna de leerlingen in groepjes die zich aan een van de plekken willen verbinden. Geef ieder groepje de print(s) van de foto's van hun plek (gebouw, boom, bankje...).

Doen

De groepjes maken een poster van hun plek. Ze plakken de foto('s) van de plek op de poster. Leerlingen schrijven verhalen en herinneringen aan de plek op losse blaadjes. Die plakken ze op de poster.

Je kunt alle groepjes aan 3 posters laten werken (met later dingen opplakken kan dat wel) maar je kunt ook meerdere posters van dezelfde plekken laten maken.

Alternatieve opdracht

Je kunt eventueel een groepje de opdracht geven om een poster te maken voor Eef van Venrooij, met oude en nieuwe foto's van de Dorpsstraat/Molenstraat en een samenvatting van het verhaal van les 1, waar je een print van maakt. Misschien zijn er leerlingen die helemaal niets kunnen bedenken van eigen verhalen, voor wie dit een leuk alternatief is. Zij kunnen erbij schrijven wat ze van dit verhaal vinden en hoe ze de Dorpsstraat/Molenstraat oud/nieuw ervaren hebben. De poster van Eef kan bij die van de anderen gehangen worden.

Hang de posters op en loop erlangs met de leerlingen. Bespreek de posters. Zijn de plekken die in de vorige les zijn bedacht en bezocht, bijzonderder nu we al die verhalen aan elkaar hebben verteld en ze hebben opgeschreven?

Aan het einde van de schooldag kunnen de leerlingen hun ouders en/of opa's en oma's de 'nieuwe erfgoedplekken' presenteren. Misschien komen er dan nog wel meer herinneringen los van de oudere mensen. Zo zie je dan dat herinneringen weer andere herinneringen oproepen en dat je al pratend en delend samen het erfgoed 'maakt'.

Verwoorden

Verwoord-leerdoelen:

- De leerling kan een verband leggen tussen plekken en verhalen of herinneringen
- De leerling kan het verband leggen tussen verhalen vastleggen en deze doorgeven

Reflectie

- Wat hebben we gedaan?
- Hoe vond je het om de verhalen op te schrijven en te presenteren?
- Vind je het belangrijk dat jullie verhalen bewaard worden? Waarom wel of niet?
- Hoe zou je het vinden als kinderen over 100 jaar jullie verhalen lezen?

Haal ten slotte terug dat je na de eerste les hebt gevraagd: waarom bewaren we verhalen en herinneringen (van oude mensen)? Waarom is het belangrijk om herinneringen, geschiedenis te bewaren en door te geven? Vind jij dit zelf belangrijk? Waarom wel of niet?

De leerlingen hebben hier toen eigen antwoorden bij gegeven.

Vraag, ter afsluiting van dit project, of iemand hier nu een ander of uitgebreider antwoord op zou geven. Zo ja: waardoor is jouw mening veranderd?